

Cursuri universitare

Andreea TABACU

Drept procesual civil

Legislație internă și internațională. Doctrină și jurisprudență

Andreea TABACU

Drept procesual civil

Legislație internă și internațională. Doctrină și jurisprudență

Ediția a-III-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2024-

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL PROCESUAL CIVIL

Secțiunea I

Noțiuni generale despre dreptul procesual civil

§1. DREPTUL PROCESUAL CIVIL. PREZENTARE, DEFINIȚIE, NOȚIUNI

1. Dreptul procesual civil. Prezentare

Pacea socială este determinată și organizată de norma juridică. Potrivit lui Hegel „prin faptul că dreptul se instituie și că el este cunoscut se înlătură tot accidentalul simțirii, al opiniei subiective, forma răzbunării, a milei, a egoismului și numai astfel își dobândește dreptul determinația sa adevărată și ajunge la cinstea ce i se cuvine” (Hegel, 1969, p. 241).

Norma substanțială sau materială și norma procesuală se completează formând cadrul juridic general pentru buna desfășurare a relațiilor sociale.

Ce este dreptul civil fără dreptul procesual civil? Un ansamblu de norme menit să disciplineze relațiile sociale, prin oferirea unui model de conduită, care rămâne neîmplinit uneori din cauze dependente de voința subiecților de drept.

Dreptul civil nu are eficiență fără ***dreptul procesual civil*** în cazurile în care subiectele de drept nu respectă dispozițiile sale reglementare. Faptul instituirii și cunoașterii dreptului nu trebuie să conducă imediat la concluzia că acesta va fi întocmai respectat. În lumea raporturilor private, omul „greșește” involuntar sau dimpotrivă, are atitudini conforme sau contrare dreptului după cum consideră că i se realizează propriul interes. Respectul normei se poate datora fie convingerii subiecților de drept că norma le este potrivită și avantajoasă, fie temerii insuflăte de aplicarea sancțiunii. Așadar, încălcarea normei de drept substanțial poate avea drept cauză, pe de o parte, credința destinatarului normei constând în inutilitatea acesteia sau în in justiția pe care i-o produce respectarea acesteia, iar pe de altă parte, înlăturarea subiectivă a temerii pentru sancțiunea de aplicat.

Dreptul subiectiv civil este definit ca posibilitatea titularului de a avea o anumită conduită, de a pretinde o conduită corespunzătoare subiectului pasiv, constând în „a da”, „a face” sau „a nu face”, iar în caz de nevoie, de a apela la forța coercitivă a statului (Ungureanu, Munteanu, 2013, pp. 107-108; Chelaru, 2014, p. 67; Belei, 1994, pp. 73 și 74).

Când titularul nu-și poate exercita dreptul absolut în toate prerogativele sale, deoarece un terț îl împiedică să o facă, sau când titularul dreptului relativ nu-și poate realiza creanța pentru că subiectul pasiv abordează o conduită contrară dreptului, trebuie să existe un remediu, o soluție care să ducă la realizarea conținutului raportului juridic respectiv. În această situație, în raport cu conținutul definiției anterioare se poate susține că titularul dreptului subiectiv civil se află în „caz” (stare) de nevoie, astfel că are deschis apelul la forța coercitivă a statului. Acest aspect a fost relevat plastic în literatura de specialitate prin utilizarea noțiunilor metaforice de „ordine de pace” și „ordine de război”, arătându-se că atunci când „ordinea de pace” este afectată de atitudinea contrară dreptului subiectiv ea

devine o „ordine de război” (Deleanu, vol. I, 2007, p. 9), impunându-se apelul la forța coercitivă prin aplicarea normei procesuale.

S-a arătat în doctrină că „dreptul procesual reprezintă cealaltă față a dreptului material” (civil), constituind aspectul său sancționator (Stoenescu, Zilberstein, 1983, p. 39). Pe de altă parte și dreptul procesual ar fi de neconceput fără existența unui drept material pe care să-l apere și să-l valorifice (Ciobanu, vol. I, 1986, p. 11).

Dat fiind raportul între dreptul substanțial și dreptul procesual, devine importantă determinarea conținutului acestuia din urmă, deoarece posibilitatea de a apela la forța statală pentru asigurarea protecției dreptului subiectiv nu se referă numai la obținerea unei hotărâri judecătorești, ci și la punerea acesteia în aplicare. Atâta timp cât încălcarea dreptului subiectiv se produce ca urmare a faptului că autorul încălcării nu se teme de sancțiunea care poate interveni, este cert că după obținerea unui act jurisdicțional care să-l oblige la conduita corectă sau să-l sancționeze, atitudinea sa poate fi pe mai departe determinată de simpla sa voință, astfel că se impune organizarea unui ansamblu de norme care să asigure și executarea hotărârilor obținute, tot prin intermediul forței publice, statale.

2. Definiție

Dreptul procesual civil cuprinde normele juridice care reglementează organizarea și desfășurarea activității de soluționare a pricinilor referitoare la drepturi subiective civile și la situațiile juridice ocrotite de lege, precum și la executarea silită a titlurilor executorii.

Literatura de specialitate a prezentat de-a lungul timpului o serie de definiții ale dreptului procesual civil ca ramură de drept (Herovanu, vol. I, 1932, p. 5 și urm.; Boroi, Rădescu, 1996, p. 6; Măgurean, 2004, p. 7; Dănilă, Roșu, 2004, p. 1; Deleanu, vol. I, 2007, p. 4; Leș, 2010, p. 13; Tăbârcă, vol. I, 2008, p. 9; Deleanu, vol. I, 2013, pp. 90-92; Tăbârcă, 2013, p. 8; Ciobanu, Briciu, Dinu, 2013, p. 58, Leș, 2014, p. 21, Tăbârcă, vol. I, 2023, pp. 3-4, Ciobanu, Briciu, Dinu, 2023, pp. 64-65), însă dintre acestea o reținem pe aceea conform căreia dreptul procesual civil reprezintă ansamblul normelor juridice care reglementează modul de judecată de către instanțele judecătorești a pricinilor privitoare la drepturi civile ori la interese legitime care se pot realiza numai pe calea justiției, precum și modul de executare silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii (Ciobanu, vol. I, 1996, p. 158).

3. Noțiuni

Definiția aduce în discuție câteva noțiuni care trebuie analizate.

Astfel, pricinile se referă la **drepturi civile** (subiective – n.n.) ori la interese legitime (situații juridice ocrotite).

Noțiunea de „drept civil” se raportează la dreptul subiectiv și a fost extinsă prin intrarea în vigoare a noului Cod civil, la 1 octombrie 2011, art. 2 și 3 din cod prevăzând că acesta reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil, dar se aplică totodată raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil, profesioniștii fiind toți cei care exploatează o întreprindere (comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege – art. 8 din Legea nr. 71/2011 (Cărpenu, 2010, p. 546).

Interesul legitim definește situația socială care nu se poate realiza decât pe calea justiției; deși ea nu are o reglementare substanțială pentru a fi considerată ca drept

subiectiv, se aseamănă foarte mult cu acesta, bazându-se uneori chiar pe aparență: posesia ca stare de fapt, interese nesustținute de un drept subiectiv (în procedura necontencioasă), sau dreptul nu este încă exigibil, încuviințarea unor situații noi etc. Spre exemplu, art. 1359 Cod civil prevede posibilitatea reparării prejudiciului cauzat și atunci când acesta este consecința atingerii aduse unui interes legitim, dacă acesta este serios și se creează aparența unui drept subiectiv.

Totodată definiția menționează pe lângă hotărârile judecătorești, care reprezintă actele finale, esențiale, ale procedurii și **alte titluri executorii**, înțelegând astfel și actele autentice întocmite de notarii publici, titlurile de creanță în materie fiscală (Codul de procedură fiscală – Legea nr. 207/2015¹), procesele-verbale de contravenție (O.G. nr. 2/2001), contractele de credit, inclusiv contractele de garanție reală sau personală, încheiate de o instituție de credit (O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului²), cambia, biletul la ordin și cec-ul (legile nr. 58 și 59 din 1934³) etc. (Hurubă, în Leș, coordonator, vol. II, 2015, pp. 534-537).

Din punct de vedere procesual, restabilirea ordinii de drept se realizează prin intermediul apelului la forța coercitivă a statului, care constituie o componentă a dreptului subiectiv civil, ca o garanție a apărării prin mijloace juridice a conținutului drepturilor subiective.

În acest context regăsim noțiunea de **proces civil**, ca modalitate prin care se desfășoară justiția și care reprezintă activitatea pe care o desfășoară participanții prevăzuți de lege, instanță, părți și alte persoane sau organe prin aplicarea normelor procesuale, în scopul realizării ori restabilirii drepturilor și intereselor legitime deduse judecății, respectiv pentru realizarea executării silite (Ciobanu, 1996, p. 123, 148). Din punct de vedere etimologic procesul desemnează evoluția, dezvoltarea, desfășurarea unui fenomen, a unei activități, care se derulează după reguli prestabilite (Tămaș, 1993, p. 217).

Nu trebuie însă înțeles că procesul constituie modul de realizare a dreptului numai în cazul nașterii unui raport de conflict, legea procesuală vizând și soluționarea unor cereri în care părțile nu au a stabili între ele drepturi potrivnice. Astfel, procedura este fie **contencioasă**, când se pretinde un drept împotriva altei persoane, fie **necontencioasă** (Leș, 2010, p. 865), când nu se urmărește stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană sau când se cere emiterea autorizațiilor judecătorești ori luarea unor măsuri de către instanța de judecată.

Procesul civil poate parcurge două faze: **judecata** (*cognitio*) și **executarea silită** (*executio*) (Ciobanu, vol. I, 1996, p. 149), în funcție de situația concretă fiind posibil să existe numai prima fază, atunci când debitorul execută de bunăvoie hotărârea pronunțată (titlu executoriu) sau numai a doua fază atunci când creditorul beneficiază, potrivit legii, de un titlu executoriu, nemaiavând nevoie de judecată.

În cadrul fazei de judecată se disting mai multe etape în fața primei instanțe: scrisă, imediat după depunerea cererii de chemare în judecată în care se efectuează regularizarea cererii și comunicările, cercetarea procesului, dezbaterile, respectiv deliberarea și pronunțarea, după care instanța respectivă să dezinvestește.

Este posibilă și formularea căilor de atac prevăzute de lege împotriva sentinței.

¹ Publicată în M. Of. nr. 547 din 23.07.2015, în vigoare din 1.01.2016.

² Publicată în M. Of. nr. 1.027 din 27 decembrie 2006.

³ Publicate în M. Of. nr. 100 din 01 mai 1934.